

ÍGY ÍRTUNK MI

~ Válogatás a XX. századi nyugati magyar emigráció sajtójából ~

Szabad Európa Rádió

1967. január

Sulyok Vince :

Kulturális program

Hang I.:

A világszerte ismert Nobel-díjas izlandi író, Halldor Kiljan Laxness nagyfokú hivatalos megbecsülésnek örvendett Rákosi Mátyás magyarországi uralmának éveiben. Nem utolsó sorban abban mutatkozott meg ez a nagybecsülés, hogy magyarra lefordított könyveit rendkívüli magas példányszámokban adták ki, írói és politikai érdemeit pedig nem szüntenek meg szuperlatívuszokban méltatni, dicsérni. Mintegy példakép lett ő, aki lám a zürzavaros kapitalista viszonyok közepette is helyesen ismerte fel az emberiség fejlődésének egyedül helyes és üdvözítő irányát: a szocializmusnak azt a módját és formáját, amelyet a Szovjetunióban, valamint a Vörös Hadsereg által megszállt kelet-európai csatlós országokban kezdtek el építeni... Laxness-kommunistaként tartották folyton számon és reklámozták, s ily módon igen fontos és előkelő hely jutott neki a nyugati ugynevezett "haladó" írók magyarországi listáján, amelyen a többséget- a kommunista frazeológiát használva- "jószándéku, becsületes, de-polgári" írók tették.

Laxness azonban az utóbbi tíz év során több ízben is alaposan meglepte kelet-európai híveit és magasztalóit. Kezdte 1957 elején, mikor is a Magyar forradalom hatására megszakította kapcsolatait az izlandi Szocialista Egységpárttal, mely egyfajta fedőnévvel ellátott kommunista part a kis szigetországban. – A második és sokkal feltűnőbb, s éppen ezért kinosabb meglepetéssel 1965-ben Dániában "Egy költő leszámolása" címmel kiadott önéletrajzi feljegyzései szolgálták. Ebben a könyvében ugyanis kegyetlen tárgyilagosan és őszinteséggel számol le Laxness a szovjet szocializmusba vetett hitével, s magával a kommunizmussal, mint eszmével, mely- mint megállapítja – számára épp úgy, mint sok száz és ezer nyugati baloldali értelmiségi számára, szintén csak illúzió maradt, egyfajta intellektuális önszuggesztió, amelyből csalódva kellett végül kiábrándulniuk.

Az "Egy költő leszámolása" című könyve alapján szerzett benyomásainkat erősíti és bővíti tovább az az egész oldalas interjú is, amelyet Laxness most adott a legnagyobb példányszámban megjelenő norvég napilapnak, az Aftenposten-nak. Nyilatkozatának mindjárt az elején szükségesnek érzi, hogy újból határozottan kijelentse: "Sohasem voltam tagja a kommunista pártnak. Mind össze egyfajta társutas voltam. " S azt is kifejti, hogy ehhez a társutasághoz is a hitlerizmus győzelme, a fasizmusnak a harmincas évek elejétől Európa-szerte mutatkozó erősödése, terjedése sodorta, nem pedig a kommunista tanokban való hit.

Érdemes ezeket a kijelentéseit erősebben hangsúlyoznunk, mivel magyarországi irodalmi cikkek és kézikönyvek még mindig kommunistaként, sőt párttagként emlegetik Laxness-t, aki pedig – saját szavait véve alapul- mindössze a baloldali szocialistaságig jutott el világnézetileg. – A magyarországi irodalmárok azt is előszeretettel elhallgatják személyével kapcsolatban, hogy Laxnessnek volt egy többéves katolikus korszaka is, melynek folyamán egy teljes évet töltött egy luxemburgi bencés kolostorban, később pedig lángoló vitáiraiban kelt a katolikus egyház és általában a vallás védelmére. A kíváncsi újságíró kérdésére, hogy katolikus-e még most is, a következőt válaszolta:

Hang II.: "A katolikus mivolt nem olyan állapot, amelyet az ember "kiiratkozással" megszüntethet. Akit egyszer katolikussá kereszteltek, az katolikus is marad..."

Hang I.: Az interjú során egész sereg rendkívüli érdekes témával kapcsolatban nyilatkozott szokatlan

őszinteséggel Laxness. Így a mai szovjet irodalomról is.

Hang II.: “Solohov könyvei nem mondanak nem tulságosan sokat. Belekezdtem néhány évvel ezelőtt a “Csendes Don” című könyvébe, de abbahagytam, mikor megtudtam, hogy az elejét nem is ő írta, hanem valaki egészen más. S ezt a híresztelést, ahogy tudom, sose cáfolták meg. Egész sereg ma élő orosz író ismerek, nagyon különbözik az én felfogásomtól.”

Hang I.: A nemrégiben súlyos börtönbüntetéssel sújtott Szinjavszkij és Daniel orosz írókkal kapcsolatban a következőket mondotta Laxness:

Hang II.: “Nem értem az ellenük indított bírósági eljárást. Véleményem szerint az írónak első számú kötelessége kell legyen, hogy kritizálja azt a társadalmat, amelyben él, s próbálja megmutatni, hol lehetne jó irányú változásokat eszközölni benne.”

Hang I.: Elképzelem azonban, hogy magyar pártkörökben fönti kijelentéseinél is sokkal nagyobb megbotráncozást és megrökönyödést keltenének, ha szabadon Magyarországra juthatnának azok szavai, melyeket a vietnami háborúval kapcsolatban mondott:

Hang II.: Ho Csi Minh és követői számára a kommunizmus – vallás... Mindkét fél, tehát a kommunisták is és az amerikaiak is, a maguk sajátos módján meg szeretnék váltani a világot. Ennek eredménye az a furcsa háború, amely oly sok mindenben emlékeztet engem a reformációt követő európai vallásháborúkra.”

Hang I.: De voltak nyilatkozatának más, kevésbé politikai témájú vonatkozásai, így hosszabban foglalkozott benne írói műhelyproblémáival is, melyek érdekes fényt vetnek Laxness alkotói módszereire.

Hang II.: “Egy regény megírása éppen olyan fáradságos dolog, mint a fizikai munka, - mondotta. Mikor valamit írok, akkor rendszeresen dolgozom. Korán kelek, öt-hat órát írok egyfolytában, akkor hosszabb sétára indulok, de jegyzetfüzettel a kezemben, hogy felmerülő elképzeléseimet és asszociációimat legeyzehessem. Írás közben ritkán ülök. Káros az emésztésre, ha az ember napról napra órák hosszat ül írás fölé görnyedve. Éppen ezért magas írópultot állítottam fel izlandi dolgozószobám közepén, s körülötte rengeteg helyem van föl alá sétálni. Ez a föl-alá járkálás végtelenül fontos a koncentráció szempontjából...”

Hang I.: 1955-ben kapott Nobel-díjával kapcsolatos kijelentései jóadag humorérzékről tanuskodnak a hatvanöt éves írónál.

Hang II.: “A díjpenzt föléltem már réges-régen, s ezzel el is feledtem az egészet.”

Hang I.: Arra a kérdésre, hogy szerinte kötelezi-e a díj további jó művek írására, azt felelte:

Hang II.: “Ellenkezőleg. A legtöbb író, akit a díjjal kitüntettek, úgy vélekedett, hogy többé egyáltalán nem szükséges valamit is írnia! Én személy szerint nem gondolkodom így, de elkötelezettséget sem érzek. Csak akkor írok, ha van valami a szívemen.”

Hang I.: Majd azt fűzte még ehhez hozzá, hogy gazdasági szempontból sem pusztán előnyökkel jár a Nobel-díjban való részesedés, mert magánosok és közeledek részérők egyaránt sokan háborgatták.

Ismeretes az a buzgalom, amellyel Laxness a második világháborút követően az ellen küzdött, hogy Amerika Izlandon katonai támaszpontot kapjon. Ezzel kapcsolatban írt Laxness egy jó regényt is. Ezirányú küzdelme azonban teljes kudarccal végződött, mert az izlandi parlament és kormány másképpen látták a kis ország érdekeinek helyes képviselését. Az Aftenposten-nek adott nyilatkozatában most erre is kitért Laxness, kijelentve, hogy mára már megbékélt a valóság tényeivel, tudniillik azzal, hogy Keflavikban amerikai katonaság állomásozik

Hang II.: “Az ember nem töltheti egész életét azzal, hogy elveszett küzdelmeivel törődjék.”- mondotta rendkívüli érdekes sajtónyilatkozatában.

Műsorvezető: Halldor Laxness, a világhírű, Nobel-díjas izlandi író nyilatkozatát ismertette oszlói munkatársunk.

